
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-55-61>

 <https://orcid.org/0009-0005-5930-5540>

ШМІДТ Тетяна

викладачка катедри іноземних мов,
Воєнна академія імені Євгена Березняка
e-mail: shmitanya@gmail.com

УДК 378.091.2:355.232]:811-027.63-047.22(045)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Статтю присвячено дослідженню педагогічних умов формування міжкультурної компетентності у військових фахівців під час навчання іноземній мові у вищих військових навчальних закладах.

Проаналізовано сучасні вимоги до майбутніх військових фахівців, включаючи необхідність володіння міжкультурною компетентністю в умовах міжнародного співробітництва та міжкультурного взаєморозуміння.

Розглянуто методичні підходи до формування міжкультурної компетентності у майбутніх військових фахівців, в тому числі використання інтерактивних методів навчання, культурологічні аспекти вивчення мови, а також впровадження сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: педагогічні умови; міжкультурна компетентність; іноземна підготовка.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий науковий, освітній та інформаційний простір пов'язана з пошуком нових шляхів формування особистості сучасного військового фахівця, здатного вільно орієнтуватися в полікультурному світі, розуміти його цінності та смисли, втілювати їх в особистісній позиції та взаємодіяти з представниками інших професійних спільнот, як в нашій країні, так і на міжнародному рівні. Така тенденція орієнтує вищу військову освіту на підготовку ініціативних військових фахівців, готових

до комунікативного контакту, розширення професійно-комунікативної компетенції та освоєння нових сфер діяльності. У зв'язку з чим, на перший план висуваються завдання підвищення ефективності вищої освіти, в тому числі і вищої військової освіти, основним із завдань якої є підготовка майбутніх офіцерів до служби в швидко мінливих умовах, здатних взаємодіяти на основі міжкультурної комунікації з іноземними фахівцями, освоювати наростаючий потік інформації з використанням засобів іноземної мови, творчо вирішувати проблеми, які виникають (Рідей, Сергієнко, 2018).

В умовах сучасної технічної модернізації засобів озброєння і військової техніки в Збройних силах України особливої важливості набувають питання професійної підготовки військових фахівців, які будуть здатні вирішувати, у тому числі і військово-професійні завдання в іншомовному комунікативному середовищі. На тлі російсько-української війни, яка триває третій рік, відбуваються суттєві зміни в новітніх зразках озброєння та військової техніки вітчизняного та зарубіжного виробництва, способів їх бойового застосування і технічної експлуатації.

У зв'язку з цим, дослідження проблем підвищення якості професійної та спеціальної підготовки фахівців військових вузів в процесі формування міжкультурної комунікативної компетенції вимагає особливої уваги. Це створює необхідність розробки науково обґрунтованих методичних підходів до формування міжкультурної комунікативної компетенції в області професійної та спеціальної підготовки слухачів (курсантів), з метою підвищення їх якості підготовки як майбутніх військових фахівців (Рідей та ін., 2020).

Володіння іноземною мовою в умовах використання сучасних технологій інформаційної взаємодії є неодмінною умовою професійної діяльності випускників військових вузів. Сьогодні, всупереч обставинам, що склалися в світі, спостерігається активізація співробітництва з міжнародними партнерами: проводяться спільні військові навчання, командно-штабні навчання, воєнні ігри, тренування, курси, тренінги.

Військовослужбовці беруть участь у комісіях з контролю виконання міжнародних договорів, обмінюються досвідом з іноземними фахівцями, безпосередньо займаються підготовкою різних заходів, ведуть переговори іноземною мовою. У цих умовах, вирішення проблеми формування міжкультурної комунікативної компетенції в професійній діяльності випускників закладів вищої освіти бачиться у створенні но-

вих моделей, методик і технологій, що забезпечують її формування і підтримку на необхідному рівні.

Мета статті – дослідити педагогічні умови міжкультурної компетентності у військових фахівців у процесі іншомовної підготовки у вищих військових навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. О. Предиткевич пропонує визначення терміну «педагогічні умови» у контексті навчання командирів військових підрозділів Збройних Сил України як комплексу заходів, спрямованих на досягнення вищого рівня фасилітації командирами в їхній професійній діяльності. Його концепція також охоплює термін «організаційно-педагогічні умови», які він розуміє як взаємопов'язаний комплекс заходів у навчальному процесі, спрямований на досягнення вищого рівня фасилітації командирів військових підрозділів (Предиткевич, 2018).

З цього тексту випливає цікава динаміка між поняттями «організаційно-педагогічні умови» та «педагогічні умови». З одного боку, організаційно-педагогічні умови є частиною педагогічних умов, включених у їхній склад. А з іншого боку, організаційні умови також виступають як зовнішні умови для реалізації педагогічних умов.

Дослідники В. Бобрицька та С. Процька доповнюють це визначення, вказуючи, що організаційно-педагогічні умови є варіантом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації навчально-виховного процесу. Вони відображають функціональну залежність ключових складових педагогічного процесу в його різних аспектах (Бобрицька, Процька, 2013).

Науковець С. Радул досліджує педагогічні умови формування міжкультурної компетентності, до яких відносить: культурологічне спрямування професійної підготовки, що забезпечує знання культурних відмінностей своєї країни та культур інших країн; формування національної самосвідомості; активізацію міжкультурної комунікації, що передбачає організацію навчального процесу на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, насичення міжособистісного спілкування міжкультурною проблематикою, інтенсифікацію комунікації з представниками інших культур, носіями іноземної мови (Радул, 2014, с. 17–18).

Узагальнюючи підходи до розуміння професійної компетентності, зокрема згідно з дослідженням Н. Шалигіної (Шалигіна, 2013), у контексті формування професійної іншомовної компетентності військовослужбовців, ми можемо виділити чотири взаємопов'язані блоки педагогічних умов (див. рис. 1):

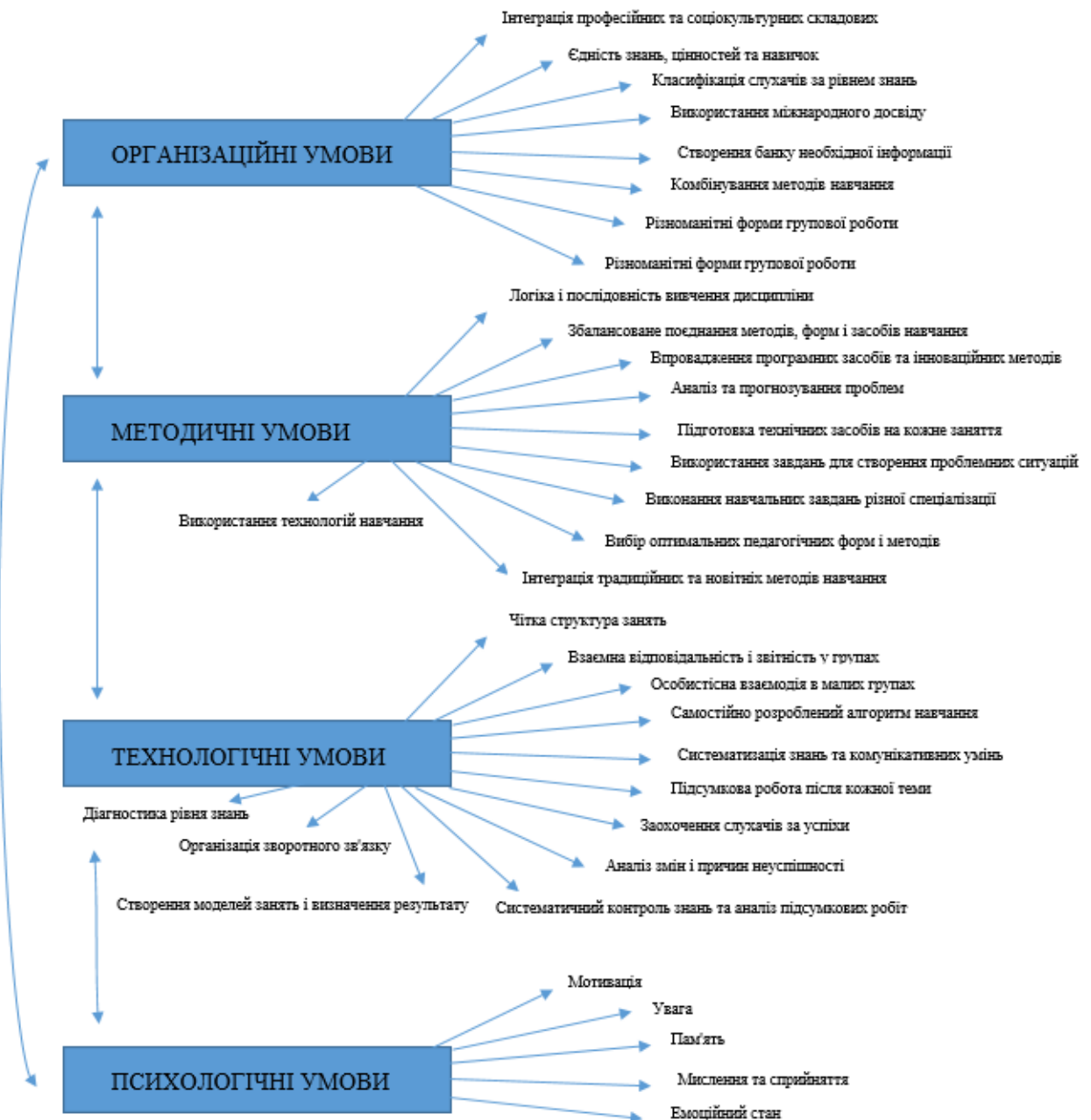

Рис. 1. Педагогічні умови міжкультурної компетентності у майбутніх військових фахівців у процесі іншомовної підготовки у вищих військових навчальних закладах.

1. *Організаційні умови:* цей блок включає в себе дії та взаємодії, спрямовані на впровадження прогресивних змін у функціонуванні системи управління та досягнення максимально ефективних результатів у навчальному закладі. Вони також передбачають визначення критеріїв і рівнів професійної компетентності та забезпечення необхідної матеріально-технічної бази для розвитку іншомовної компетентності.

Ми розглядаємо такі аспекти організації професійної іншомовної підготовки у системі післядипломної освіти:

1) інтеграцію професійних та соціокультурних складових у навчальний процес;

2) забезпечення єдності знань, цінностей та практичних навичок військовослужбовців;

3) класифікацію слухачів (курсантів) та офіцерів на групи з використанням методів вхідного тестування;

4) використання міжнародного та вітчизняного досвіду у навчальному процесі;

5) створення банку необхідної інформації для покращення якості навчання;

6) комбінування групових, фронтальних та індивідуальних методів навчання;

7) застосування різноманітних форм групової роботи;

8) управління та коригування активностей малих груп з боку викладача;

9) адаптацію складу груп для оптимізації навчального процесу.

2. *Методичні умови:* цей блок визначається як сукупність методів і засобів навчання, спрямованих на засвоєння навчального матеріалу та формування професійних навичок військовослужбовців.

Методичні умови включають такі аспекти:

1) визначення логіки і послідовності вивчення дисципліни для забезпечення системності та ефективності навчання військовослужбовців;

2) збалансоване поєднання методів, форм і засобів навчання зі змістом курсу з метою забезпечення найкращого засвоєння матеріалу;

3) поступове впровадження навчальних програмних засобів та інноваційних методів викладання для збагачення навчального процесу;

4) аналіз та прогнозування можливих проблем та слабких сторін при управлінні навчальним процесом для їх подальшого вирішення;

5) підготовка необхідних технічних засобів навчання на кожне заняття для зручності та ефективності проведення;

6) використання завдань, які створюють проблемні ситуації, для активізації навчальної діяльності військовослужбовців;

7) виконання навчально-пізнавальних завдань різної спеціалізації для розвитку професійних навичок військовослужбовців;

8) вибір оптимальних педагогічних форм, методів і засобів навчання з урахуванням особливостей навчального процесу;

9) використання технологій навчання, спрямованих на засвоєння змісту предмета, розвиток компетенцій та підтримку пізнавальної активності військовослужбовців;

10) інтеграція традиційних методів навчання з новітніми для забезпечення різноманітності та ефективності навчального процесу.

3. *Технологічні умови:* ці умови спрямовані на підвищення результативності та інтенсивності навчального процесу, використання практично орієнтованих технологій та інтерактивних методів навчання.

До технологічних умов відносяться такі аспекти:

1) забезпечення чіткої структури занять для організації системного та ефективного навчання;

2) взаємна відповідальність і звітність у групах для створення сприятливої атмосфери співпраці та взаємодопомоги;

3) забезпечення особистісної взаємодії в малих групах для підтримки розвитку ко-

мунікативних навичок та соціальної взаємодії;

4) використання самостійно розробленого алгоритму навчання для досягнення більш високого рівня засвоєння матеріалу;

5) систематизація знань та комунікативних умінь і навичок для забезпечення їхнього системного розвитку;

6) проведення підсумкової роботи після кожної теми для оцінки результатів та визначення напрямків подальшого навчання;

7) заохочення слухачів (курсантів) за досягнення успіху шляхом виставлення додаткових балів та стимулювання їхньої активності;

8) аналіз змін у навчальному процесі та причин неуспішності для вирішення проблем та покращення ефективності навчання;

9) діагностика рівня знань слухачів (курсантів) за допомогою вхідного тестування для адаптації навчального процесу до їхніх потреб;

10) організація зворотного зв'язку для співвідношення результатів засвоєння навчального матеріалу з особистісною і професійною метою та завданнями;

11) створення моделей занять та визначення очікуваного результату для оптимізації навчального процесу;

12) систематичний контроль знань та аналіз підсумкових робіт шляхом математичної обробки результатів для оцінки прогресу та визначення напрямків подальшого розвитку (Рідей, Сергієнко, 2018).

4. *Психологічні умови:* цей блок включає в себе діагностику розвитку психологічного та емоційного стану слухачів (курсантів), створення стимулюючої атмосфери співпраці та співтворчості між усіма учасниками навчального процесу.

До психологічних аспектів ми відносимо такі.

Мотивація: внутрішня потреба або стимул, який підштовхує слухачів (курсантів) до навчання та досягнення успіху. Мотивація може бути внутрішньою (особистісними цілями, інтересом до предмету) або зовнішньою (наприклад, очікуванням винагороди або підтримкою оточуючих).

Увага: це здатність уважно слухати, спостерігати та концентруватися на навчальному матеріалі. Ефективне засвоєння інформації вимагає належного рівня уваги та зосередженості.

Пам'ять: це здатність запам'ятовувати, зберігати та відтворювати інформацію. Психологічні умови включають розвиток стратегій запам'ятовування та використання пам'яті для оптимального засвоєння матеріалу.

Мислення та сприйняття: це когнітивні процеси, які визначають здатність слухачів (курсантів) аналізувати, оцінювати та розуміти навколишній світ. Психологічні умови сприяють розвитку критичного мислення, логічного мислення та творчих здібностей.

Емоційний стан: це сукупність емоційних переживань, які впливають на ставлення до навчання та здатність до саморегуляції. Психологічні умови сприяють створенню позитивного емоційного фону, який сприяє успішному навчанню та саморозвитку.

Отже, психологічні умови включають в себе всі аспекти, пов'язані з психічним та емоційним станом особистості, які впливають на її навчальну діяльність та здатність до сприйняття інформації.

Розвиток міжкультурної компетентності у військових фахівців у процесі іншомовної підготовки у вищих військових навчальних закладах вимагає наявності специфічних педагогічних умов. Ось деякі з них.

1. Міжкультурне спілкування. Забезпечення можливостей для активного спілкування військових фахівців з представниками різних культур. Це може включати в себе групові дискусії, спільні проекти або навіть міжнародні тренінги.

2. Інтеркультурна освіта. Включення спеціальних курсів з міжкультурної комунікації, історії та культури різних країн у програму підготовки. Це допоможе військовим фахівцям краще розуміти інші культури та ефективніше спілкуватися з їхніми представниками.

3. Міжкультурна іммерсивність. Створення можливостей для військових фахівців для іммерсивного вивчення іншої культури, наприклад, через стажування або участь у міжнародних проектах.

4. Психологічна підтримка. Забезпечення психологічної підтримки для військових фахівців, які зіштовхуються з культурними відмінностями та стресом, пов'язаним з адаптацією до нового середовища.

5. Оцінка та зворотний зв'язок. Систематична оцінка рівня міжкультурної компетентності військових фахівців і надання їм зворотного зв'язку для постійного поліпшення їхніх навичок.

6. Контекстуалізація. Побудова навчальних програм з урахуванням конкретних потреб та контекстуальних особливостей військової діяльності, що може включати в себе аналіз конкретних ситуацій, з якими можуть зіштовхнутися військові фахівці у міжнародному середовищі (Бобрицька, Процька, 2013).

7. Конструювання і проведення ділових ігор (реалістичних симуляцій), які розігру-

ються між майбутнім військовим фахівцем і викладачем в особливій, ігровій формі навчальної діяльності для розвитку навичок у вирішенні конфліктів та співпраці з представниками інших культур.

8. Систематичність процесу розвитку міжкультурної компетентності та цілісність матеріалу для засвоєння. Щодо першої частини цієї педагогічної умови – систематичності – то вона, на нашу думку, дозволить підняти на більш якісний рівень власне саму фахову підготовку у вищих військових навчальних закладах. За умови поєднання зусиль викладачів кафедр іноземних мов та науково-педагогічних працівників фахової підготовки, особи, що навчаються, матимуть змогу сформувати комплексні стійкі навички іншомовного спілкування зі сформованою міжкультурною компетентністю. Це, в свою чергу, значною мірою якісно позначиться на рівні їх фахової підготовки.

Ці педагогічні умови сприяють не лише розвитку міжкультурної компетентності військових фахівців, але й підвищенню їхньої ефективності у міжнародному співробітництві та міжкультурному взаєморозумінні.

Для досягнення вищезазначених цілей та створення відповідних умов навчання в навчальному процесі вищих військових навчальних закладів потрібні викладачі, які: мають глибокі знання основ військової спеціальності, що дозволяє їм ефективно передавати ці знання слухачам (курсантам); володіють основами професійної лексики та термінології, що допомагає їм зрозуміло комунікувати зі слухачами та пояснювати складні концепції; виступають проти знецінення універсальних загальнолюдських цінностей та підтримують діалог між різними народами і культурами; приділяють увагу розвитку культурного плюралізму, толерантності та різних видів мислення у слухачів (курсантів); поважають особистісне право слухачів (курсантів) на відмінність та підтримують їх у розвитку як індивідуальностей (Ridei, Vasyuk, 2013).

Крім того, виокремлюючи педагогічні умови, постає необхідність у виділенні рівнів сформованості МКК майбутніх воєнних фахівців. Ми вирішили три основні рівні сформованості МКК: високий, середній і низький.

Низький рівень характеризується слабкою мотивацією до здійснення міжкультурної взаємодії, поверхневими знаннями в лінгвокультурній, соціолінгвістичній та лінгвокраїнознавчій сфері, небажанням уникати помилок під час міжкультурної комунікації, нерозумінням поведінки представників інших мов та культур, при цьому

демонструється невміння адекватно оцінювати чужу та свою поведінку; нездатністю толерантно ставитися до представників інших культур.

На *середньому рівні* у слухачів (курсантів) проявляються мотивація до успішної міжкультурної взаємодії, наявні достатні знання та вміння узгоджувати свою поведінку відповідно до соціокультурної ситуації чи соціокультурних обставин; слухач (курсант) набуває достатніх комунікативних вмінь для взаємодії з представниками іншої етнічної групи, проте не завжди демонструє бажання уникати помилок під час міжкультурної комунікації.

Для *високого рівня* сформованості МКК майбутніх військових фахівців властива висока зацікавленість у набуванні соціокультурних, лінгвокультурних та лінгвокраїнознавчих знань, що пов'язане з усвідомленням важливості пізнання культури одночасно із вивченням мови; вміння аналізувати та застосовувати в нових міжкультурних ситуаціях свої знання та досвід, здатність успішно прогнозувати і стійке бажання уникати помилок під час міжкультурної комунікації, дипломатичність і толерантність до представників іншої етнічної групи.

Висновки. У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури та підходів різних дослідників до визначення поняття «педагогічні умови», визначаємо їх як сукупність обставин, що сприяють побудові навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості, які впливають на ефективність формування міжкультурної компетентності офіцерів Збройних Сил України під час педагогічного процесу у вищому військовому навчальному закладі. До них відносимо організаційні, методичні, технологічні та психологічні. Окремий інтерес становлять виділені нами специфічні умови підготовки військовослужбовців. Крім того, у процесі формування і впровадження педагогічних умов, ми виділили рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх воєнних фахівців: низький, середній і високий.

Проведене дослідження створює передумови для подальших досліджень у галузі міжкультурної іншомовної підготовки військових фахівців Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах.

Список бібліографічних посилань

Бобрицька, Процька, 2013 – Бобрицька, В.І., Процька, С.М. (2013). Організаційно-педагогічні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. *Вісник Житомирсь-*

кого державного університету імені Івана Франка, 3: 58–61.

- Предиткевич, 2018 – Предиткевич, О.С. (2018). Формування готовності командирів військових підрозділів Збройних сил України до педагогічної фасилітації у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2018. 314 с.
- Радул, 2014 – Радул, С.Г. (2014). Формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки: автореф. ... дис. канд. пед. наук. Умань: Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. 24 с. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/Novuny/26.04.14/2.pdf>.
- Рідей та ін., 2020 – Рідей, Н.М., Титова, Н.М., Павленко, Д.Г., Тимошенко, В.І., Слабетький, О.М. (2020). Методологічне та технологічне обґрунтування професійної підготовки фахівців сфери управління та глобалізації економіки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: збірник наукових праць, 73(2): 157–167.
- Рідей, Сергієнко, 2018 – Рідей, Н.М., Сергієнко, В.П. (ред.). (2018). Мультимодусні засади післядипломної освіти для сталого розвитку: колективна монографія. Київ: НПУ імені Драгоманова. 634 с.
- Титова, 2018 – Титова, Н.М. (2018). Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: монографія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 351 с.
- Шалигіна, 2013 – Шалигіна, Н.П. (2013). Комунікативна компетентність військових фахівців як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_5_31
- Ridei, Vasyuk, 2013 – Ridei N., Vasyuk, O. (2013). Pedagogical conditions of professional training of future social workers. *Nauka i Studia*, 22: 99–108.

Referencers

- Bobrytska, V.I., Protska, S.M. (2013). Organizational and pedagogical conditions for the use of information and communication technologies in the process of professional training of students of humanitarian specialties. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 3: 58–61 [in Ukr.].
- Predytkevich, O.S. (2018). Formation of readiness of commanders of military units of the Armed Forces of Ukraine for pedagogical facilitation in the system of postgraduate education: Thesis Ph.D dissertation. Khmelnytskyi. 314 p. [in Ukr.].
- Radul, S.G. (2014). Formation of intercultural competence of the future foreign language teacher in the process of professional training: abstract Ph.D dissertation. Uman: Uman state pedagogic Pavlo Tychyna University. 24 p. Retrieved from <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/Novuny/26.04.14/2.pdf> [in Ukr.].
- Ridey, N.M., Tytova, N.M., Pavlenko, D.G., Tymoshenko, V.I., Slabetsky, O.M. (2020). Methodological and technological substantiation of professional training of specialists in the field of management and globalization of the economy. *Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific works*, 73(2): 157–167. [in Ukr.].
- Ridey, N.M., Sergienko, V.P. (Eds.). (2018). Multimodal principles of postgraduate education for sustainable development: a collective monograph. Kyiv: Drahomanov National Pedagogic University. 634 с. [in Ukr.].

Titova, N.M. (2018). Theoretical and methodological foundations of psychological and pedagogical training of future teachers of vocational training: monograph. Kyiv: M.P. Drahomanov National Pedagogical University. 351 c. [in Ukr.].

Shalygina, N.P. (2013). Communicative competence of military specialists as a psychological and pedagogical

cal problem. *Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine*, 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_5_31 [in Ukr.].

Ridei, Vasyuk, 2013 – Ridei N., Vasyuk, O. (2013). Pedagogical conditions of professional training of future social workers. *Nauka i Studia*, 22: 99–108.

SHMIDT Tetiana

Lecturer of Foreign Languages Department
Yevhenii Bereznyak Military Academy

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN FUTURE MILITARY SPECIALISTS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Summary. *The purpose of the article is to study the pedagogical conditions of intercultural competence of military specialists in the process of foreign language training in higher military educational institutions. The author pays attention to the problem of improving the quality of professional and special training of military universities in the process of forming intercultural competence.*

The article analyses the modern requirements for future military specialists, including the need for intercultural competence in the context of international cooperation and intercultural understanding.

The article discusses methodological approaches to the formation of intercultural competence in future military professionals, including the use of interactive teaching methods, cultural aspects of language learning, as well as the introduction of modern information and communication technologies.

As a result of the analysis of various researchers to the definition of "pedagogical conditions", the author defines them as a set of circumstances that contribute to the construction of the educational process, taking into ac-

count the needs, interests, capabilities of the individual, which affect the effectiveness of the formation of intercultural competence of officers of the Armed Forces of Ukraine during the pedagogical process in a higher military educational institution. These include organizational, methodological, technological and psychological. Of particular interest are the specific conditions of military training.

In addition, in the process of formulating and implementing pedagogical conditions, had identified the levels of intercultural competence of future military specialists: low, medium and high.

The research creates pre-conditions for further studies in the field of intercultural foreign language training of military specialists of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions.

Keywords: *pedagogical conditions; intercultural competence; foreign language training.*

Одержано редакцією 18.05.2024
Прийнято до публікації 08.06.2024